

**Зауваження та пропозиції Національної асоціації адвокатів України
до проекту Закону «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із
оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» (реєстр. № 14056 від
21.09.2025) та**

**до проекту Закону «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із
оновленням (рекодифікацією) положень книги другої» (реєстр. № 14057 від 21.09.2025)**

Національною асоціацією адвокатів України було опрацьовано проекти зазначених законів України (далі – Законопроекти). НААУ наголошує на надзвичайно стислих термінах підготовки цих зауважень, що не дозволило здійснити більш глибокий та всесторонній аналіз Законопроектів.

За результатами проведеного правового аналізу Законопроектів, вважаємо за доцільне висловити такі зауваження до нього.

НААУ вважає правильним і доцільним оновлення Цивільного кодексу України, запровадження підходів до правового регулювання, які відповідають викликам часу.

В той же час, НААУ вважає за необхідне висловити свої зауваження та пропозиції, які допоможуть більш вдало застосовувати нові правила на практиці, а також будуть сприяти становленню єдиної судової практики та передбачуваності у вирішенні спорів для сторін.

Наводимо текст запропонованих змін та свої зауваження щодо них.

1) Щодо тексту преамбули

Законопроектом пропонується доповнити преамбулу словосполученням такого змісту:

«визнаючи, що особисті права закладають підвалини приватного (цивільного) права, а їх прояви є еманацією гідності та автономії людини»

Вважаємо, що основоположним правилом законотворчості є створення тексту такого змісту, який складається із загальноновживаних слів, не вимагає додаткових пошуків та роз'яснень та зрозумілий людині з середньою освітою.

Слово «еманація» не належить до таких слів. Створення тексту, в якому є безліч незнайомих слів, закладає вороже ставлення до тексту, оскільки невідоме завжди викликає ворожість та агресію.

Пропонуємо: *«визнаючи, що особисті права закладають підвалини приватного (цивільного) права, які засновані на гідності людини та незалежності її волі».*

Законопроектом пропонується таке словосполучення: *«визначаючи роль цього Кодексу у сприянні інтеграції України до Європейського Союзу, відрадянщенні (дєрадянїзації) національного законодавства та адаптації приватного (цивільного) права до викликів майбутнього»*

Радянський Союз як держава розпався у 1991 році, тобто 34 роки тому. Звісно, що пам'ять про нього буде жити ще роками. Але, на наше глибоке переконання, визначення

вектору «до Європи» і відсутність згадки про СРСР буде сприяти якнайшвидшому забуттю радянського періоду в історії України.

Пропонуємо: замінити «відрадянщенні (дєрадянїзації)» на «покращення».

2) Щодо ст. 4 проекту ЦК України

Законопроектом пропонується викласти ч. 4 ст. 4 в такій редакції: *«4. Колізії між нормами права, що виникають в актах цивільного законодавства, усуваються з урахуванням вимог Закону України “Про правотворчу діяльність”»*

Вважаємо, що Закон України “Про правотворчу діяльність” містить 71 статтю, а тому відсутність чіткої вказівки на норму буде ускладнювати пошук.

Крім того, така відсилка фактично робить Закон частиною Кодексу, який є нормативно-правовим актом вищої дії, що є неправильним з точки зору нормотворчої техніки.

Пропонуємо:

- **або** викласти частину в наступній редакції: *«4. Колізії між нормами права, що виникають в актах цивільного законодавства, усуваються з урахуванням вимог статті 66 Закону України “Про правотворчу діяльність”»;*

- **або** закріпити положення ст. 66 Закону України “Про правотворчу діяльність” у тексті Кодексу.

3) Щодо ст. 5 проекту ЦК України

Законопроектом пропонується викласти ст. 4 в такій редакції:

«Стаття 5. Дія актів цивільного законодавства

1. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом суб'єктів визначається Законом України “Про правотворчу діяльність”».

Обґрунтування аналогічне п. 2 даних зауважень.

Пропонуємо:

- **або** викласти частину в наступній редакції: *«4. Колізії між нормами права, що виникають в актах цивільного законодавства, усуваються з урахуванням вимог Розділу X Закону України “Про правотворчу діяльність”»;*

- **або** закріпити положення Розділу X Закону України “Про правотворчу діяльність” у тексті Кодексу.

4) Щодо ст. 8 проекту ЦК України

Законопроектом пропонується викласти ст. 8 в такій редакції:

«Стаття 8. Правові прогалини

1. Правові прогалини у приватному праві усуваються та долаються на підставах та в порядку, визначених Законом України “Про правотворчу діяльність”.

Обґрунтування аналогічне п. 2 даних зауважень.

Пропонуємо:

- **або** викласти норму в наступній редакції «1. Правові прогалини у приватному праві усуваються та долаються на підставах та в порядку, визначених Розділом XI Закону України “Про правотворчу діяльність”;
- **або** закріпити положення Розділу XI Закону України “Про правотворчу діяльність” у тексті Кодексу.

5) Щодо ст. 11 проекту ЦК України

Законопроектом пропонується викласти ст. 8 в такій редакції:

«Стаття 11. Виникнення, зміна, зупинення, поновлення, припинення цивільних прав та обов’язків

1. Цивільні права та обов’язки можуть виникати, змінюватися, зупинятися, поновлюватися, припинятися на підставі юридичних фактів, з якими цей Кодекс та/або інші джерела приватного права пов’язують відповідні юридичні наслідки.

2. Підставами виникнення, зміни, зупинення, поновлення, припинення цивільних прав та обов’язків є:»

Вважаємо, що відсутність визначення поняття «юридичного факту» буде створювати необхідність додаткових пошуків і тлумачень.

Пропонуємо ч. 2 ст. 11 викласти у наступній редакції: *«2. Підставами виникнення, зміни, зупинення, поновлення, припинення цивільних прав та обов’язків (юридичними фактами), зокрема, є:»*

6) Щодо «доброзвичайності»

Законопроектом пропонується викласти ч. 3 ст. 15 в такій редакції:

«3. Кожна особа має право використовувати у разі виникнення реальної загрози порушення свого цивільного права та/або охоронюваного законом інтересу засоби протидії, які не заборонені цим Кодексом та узгоджуються з доброзвичайністю (boni mores)».

В подальшому в низці інших статей зустрічається це поняття як певний стандарт поведінки учасників приватних відносин.

Вважаємо, що відсутнє законодавче визначення поняття «доброзвичайності», а його зміст є дуже узагальненим, у який кожен з учасників правовідносин буде вкладати свій, зрозумілий лише йому, сенс.

Крім того, наголошуємо, що необхідно запропонувати змістовну різницю між добросовісністю (яка наразі є стандартом поведінки) та доброзвичайністю (яку пропонується додатково запровадити). Якщо ситуацій, коли б поведінка особи була

добросовісною , але недоброзвичайною (або ж навпаки) немає, то і відсутня доцільність в запровадженні такого стандарту.

Пропонуємо обдумати ідею та доцільність запровадження такого терміну, а також спробувати вказати критерії для розуміння меж пропонованого поняття.

7) Щодо ст. 18-1 проекту ЦК

Законопроектом пропонується доповнити ЦК України ст. 18-1 такого змісту:

«Стаття 18-1 . Захист цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів медіатором

1. Медіатор може здійснити захист цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів особи шляхом проведення медіації як позасудової процедури врегулювання цивільного конфлікту (спору) у випадках та в порядку, визначених законом та/або договором».

Вважаємо, що зміст цієї статті суперечить Закону України «Про медіацію», відповідно до якого медіація – це позасудовий спосіб врегулювання конфліктів, де сторони на підставі угоди залучають третю особу для того, щоб знайти спільне рішення.

Закон передбачає, що:

1) кожен учасник може відмовитись від медіатора, від медіації (ст. 18 даного Закону);

2) у разі порушення угоди про медіацію учасниками законодавчо за це не передбачено відповідальності;

3) медіатор не має владних повноважень, як суд (не може накладати штраф, постановити ухвалу про привід, винести окрему ухвалу);

4) рішення медіатора не є обов'язковим до виконання на всій території України, а виконання такого рішення не забезпечується державою. Також укладена угода не має сили виконавчого напису;

Отже, медіація – це спосіб мирного, позасудового вирішення конфлікту, але не спосіб захисту права.

Пропонуємо ст. 18-1 виключити.

8) Щодо статусу дитини (проект ст. 24-1)

Законопроектом пропонується доповнити ст. 24-1, частину першу якої викласти в такій редакції:

«1. Юридичний статус дитини має фізична особа до досягнення нею повноліття незалежно від набуття нею або надання їй повної цивільної дієздатності».

Зауважуємо, що таке визначення протирічить ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», яка передбачає, що «дитина - особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше».

Вважаємо за доцільне внести зміни до Закону України «Про охорону дитинства». Аналізовані Законопроекти це питання упускають.

Слушною є пропозиція щодо змісту ч. 2 ст. 24-1 проекту ЦК:

«2. У відносинах з батьками повнолітні дочка, син зберігають юридичний статус дитини незалежно від досягнення повноліття».

Звертаємо увагу, що якщо юридичний статус повнолітньої дитини зберігається, то, відповідно, виникає можливість позбавлення батьківських прав і після досягнення 18-річного віку.

Також це створює підґрунтя для того, щоб і після досягнення 18-річного віку в судовому порядку вимагала від батьків виконання обов'язків, які були передбачені до досягнення повноліття.

Тому запровадження таких норм потребує уточнення (внесення змін в СК України) щодо обмеження можливостей у питаннях, що ззначені вище.

9) Щодо ст. 25 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ст. 25 в такій редакції:

«Стаття 25. Цивільна правоздатність фізичної особи

1. Цивільну правоздатність (здатність мати цивільні права та обов'язки) мають усі фізичні особи.

2. Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження живою, що визначається відповідно до критеріїв, визначених законодавством».

Вважаємо, що пропонована норма є бланкетною і змушуватиме правозастосовців вивчати Інструкцію з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 № 179 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 12 квітня 2006 р. за N 427/12301). Проте практичної користі це не несе.

Пропонуємо залишити норму у попередній (чинній) редакції.

10) Щодо ст.ст. 43 і 46 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ст. 43 та ст. 46 в такій редакції:

«Стаття 43. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою

1. Фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування і інформація про її перебування невідома правоохоронним органам, суду, органам місцевого самоврядування».

«Стаття 46. Оголошення фізичної особи померлою

1. Фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років і інформація про неї невідома правоохоронним органам, суду, органам місцевого самоврядування, а якщо

така особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, - протягом шести місяців.

2. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років з дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу зазначеного строку, але не раніше спливу шести місяців.»

Вважаємо, що в умовах силової мобілізації, необхідно до переліку таких органів **додати** територіальні центри комплектування та соціальної підтримки та навчальні центри військових частин.

Також наголошуємо, що згадуваний у ст. 46 6-місячний строк був предметом парламентських обговорень та внесення змін у ЦК України. Саме тому, **пропонуємо залишити норму ч. 1 та ч. 2 ст. 46 у попередній редакції.**

11) Щодо актів цивільного стану

Законопроектом пропонується викласти ч. 3 ст. 49 в такій редакції:

«3. Державній реєстрації підлягають народження фізичної особи та її походження, обмеження цивільної дієздатності, визнання фізичної особи недієздатною, шлюб, розірвання шлюбу у випадках, передбачених визначених законом, зміна імені, смерть».

Зауважуємо, що у Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» такі випадки не передбачені. Сам текст аналізованих Законопроектів не передбачає внесення відповідних змін, що є суттєвим недоліком.

Також припис щодо необхідності внесення такого рішення про обмеження цивільної дієздатності, недієздатності до реєстру виборців (ч. 5 ст. 300 ЦПК України, ст. 9 Закону України «Про Державний реєстр виборців») не кореспондується з обов'язком нотаріуса перевіряти ці дані у реєстрі (Закон України «Про нотаріат», Інструкція про вчинення нотаріальних дій).

Пропонуємо запропонувати такий механізм у перехідних положеннях до проектів Законів.

В той же час, у прикінцевих та перехідних положеннях визначено: «3. Кабінету Міністрів України: 1) протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом: забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом; привести власні нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом; забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом».

Вважаємо, що такі зміни мають запускатися одночасно або з невеликим розривом. Півроку для реалізації запропонованих змін в умовах війни - це занадто великий строк. Можливо для конкретно цієї норми запровадити інший строк розробки підзаконних НПА.

Пропонуємо для запропонованого механізму зменшити строк для реалізації.

12) Щодо представництва

Законопроектом пропонуються зміни до ст. 238, 248 щодо негайного інформування представником за довіреністю.

Вважаємо, що нововведення суперечить загальному принципу представництва, є нереальними з точки зору фактичного виконання такого зобов'язання представником.

З огляду на зміст ст. 237 ЦК яка встановлює, що представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин та/або інші юридичні дії від імені другої сторони, яку вона представляє, вбачається недоцільним закріплення на законодавчому рівні обов'язку представника негайно повідомляти довірителя про вчинені дії. Більш того, встановлення такого обов'язку про повідомлення спадкоємців *«про наявні у нього представницькі повноваження»* після смерті довірителя суперечить принципу дійсності довіреності, адже представництво за довіреністю припиняється в момент смерті довірителя.

Пропонуємо закріпити в законі право включення в довіреність обов'язку повіреного звітувати довірителю за їх взаємною згодою, а в разі його смерті спадкоємцям про вчинені юридичні дії.

13) Щодо позовної давності

Законопроектом пропонується викласти ст. 256 в такій редакції:

«Стаття 256. Поняття позовної давності

1. Позовна давність – це строк, після спливу якого суб'єкт приватних відносин втрачає право на судовий або інший юрисдикційний захист свого цивільного права та/або охоронюваного законом інтересу».

Вважаємо, що запропонована законопроектом формула створює низку проблем:

1) вона суперечить статті 55 Конституції України, яка гарантує кожному право на звернення до суду за захистом своїх прав і свобод;

2) пропонована редакція не узгоджується з усталеною українською доктриною та судовою практикою, яка розглядає позовну давність як інститут матеріального права, що обмежує можливість задоволення позову, а не саме право на звернення. У порівняльному праві провідних європейських держав, зокрема Німеччини та Франції, позовна давність також не позбавляє права вимоги як такого, а лише перетворює його на натуральне зобов'язання, тобто таке, що не може бути примусово реалізоване у судовому порядку проти волі боржника. Отже, навіть у європейських правопорядках мова йде не про втрату права на звернення, а про обмеження його ефективності;

3) практичним наслідком прийняття пропонованої редакції може стати ситуація, коли суди будуть відмовляти у відкритті провадження через сплив позовної давності, що призведе до неоднакової практики й численних процесуальних спорів, а відтак – до підризу стабільності та передбачуваності правозастосування.

Пропонуємо зберегти чинний підхід щодо неможливості задоволення позову замість пропонованого підходу, який передбачає бмеження можливості звернутися до суду.

14) Щодо зміни тривалості позовної давності

Законопроектом пропонується викласти ст. 259 в такій редакції:

«Стаття 259. Зміна тривалості позовної давності

1. Позовна давність, встановлена законом, може бути збільшена за домовленістю сторін, але не більш як на тридцять років від початку перебігу позовної давності, визначеного статтею 261 цього Кодексу. Договір про збільшення позовної давності укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню».

Вважаємо, що вимога нотаріального посвідчення є надмірно формалізованою, може ускладнити господарські правовідносини.

Пропонуємо слова «та підлягає нотаріальному посвідченню» виключити.

15) Щодо ст. 261 проекту ЦК України

Законопроектом пропонується викласти ч. 1 ст. 261 в такій редакції:

«1. Перебіг загальної позовної давності починається з моменту завершення календарного року, в якому особа дізналася або могла дізнатися про порушення свого права та/або охоронюваного законом інтересу та про особу, яка його порушила».

Вважаємо, що такий підхід фактично подовжує строки, що може порушити баланс інтересів сторін і принцип рівності всіх перед законом.

Пропонуємо залишити чинне правило: перебіг позовної давності починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про порушення свого права чи про особу, яка його порушила.

16) Щодо змін до ст. 277 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти абз. 3 ч. 2 ст. 277 в такій редакції:

«Оціночні судження не підлягають спростуванню та/або доведенню їх достовірності. Якщо оціночні судження висловлено у формі, що принижує гідність, честь, репутацію, на особу, яка їх поширила, може бути покладено обов'язок щодо компенсації моральної шкоди».

Вважаємо, що запропонована редакція протирічить положенню ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію»: «Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості».

Пропонуємо:

1) або викласти норму в такій редакції: «Оціночні судження не підлягають спростуванню та/або доведенню їх правдивості. Якщо оціночні судження висловлено у формі, що принижує гідність, честь, репутацію, на особу, яка їх поширила, може бути покладено обов'язок щодо компенсації моральної шкоди»;

2) або внести зміни до положень ч. 2 ст.30 Закону України «Про інформацію» шляхом заміни в ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію» слова «правдивості» на «достовірності».

Законопроектом пропонується викласти абз. 3 ч. 3 ст. 277 в такій редакції:

«Повідомлення недостовірної інформації про особу в листах, заявах, скаргах, інших формах звернень до правоохоронних органів з метою перевірки такої інформації, у тому числі повідомлення викривачем інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» через зовнішні канали повідомлення в порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції», не вважається поширенням інформації. Водночас особа, якої стосується така інформація, має право на її спростування та/або відповідь».

Наголошуємо, що:

1) юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову про захист честі, гідності, репутації (в тому числі у спосіб спростування поширеної недостовірної інформації) є сукупність таких обставин: поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; поширення інформації, що порушує особисті немайнові права особи;

2) не є поширенням інформації її відображення у зверненнях адресованих органами державної влади, органам місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які відповідно до закону зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. В такому випадку, має місце реалізація конституційного права передбаченого ст. 40 Конституції України, а не поширення інформації. Реалізуючи право на звернення, заявник передає відомості не з метою доведення таких відомостей до громадськості чи окремих громадян, а реалізує свою можливість брати участь в управлінні державними і громадськими справами, впливати на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, відстоювати свої права і законні інтереси та поновлювати їх у разі порушення шляхом викладення в письмовій або усній формі пропозицій (зауважень), заяв (клопотань) і скарг. Непідтвердження наведених у заяві відомостей саме по собі не може слугувати підставою для задоволення вимог із захисту честі, репутації.

Поряд з тим лише констатація наявності в такому зверненні адресованому правоохоронному органу неправдивих відомостей та факту того, що для звернення особи до вказаних органів не було жодних підстав, а саме направлення такого звернення було викликано не наміром виконати громадський обов'язок або захистити свої права, свободи чи законні інтереси може слугувати підставою для притягнення заявника до відповідальності. За наведених вище обставин особу може бути притягнуто до цивільно-правової відповідальності у разі доведення того, що зазначення певної, завідомо недостовірної інформації про особу в межах заяви, листа, скарги, тощо, адресованому органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадовим і службовим особами цих органів було мотивовано цілеспрямованими діями, направленими на

приниження честі, гідності, репутації позивача. Вищенаведене стосується і тих випадків, коли поширення завідомо неправдивих відомостей здійснювалось у спосіб визначений ч.1 ст.53-1 Закону України «Про запобігання корупції» (через зовнішні канали).

Пропонуємо абз. 3 ч. 3 ст. 277 викласти в такій редакції:

«Повідомлення недостовірної інформації про особу в листах, заявах, скаргах, інших формах звернень до правоохоронних органів з метою перевірки такої інформації, у тому числі повідомлення викривачем інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» через зовнішні канали повідомлення в порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції», не є поширенням інформації.

За наявності в такому листі, заяві, скарзі, іншій формі звернення до правоохоронного органу, у тому числі у повідомленні викривача про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» поширеного через зовнішні канали в порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції», завідомо недостовірної інформації та встановлення того, що для звернення особи до правоохоронного органу (повідомлення таких відомостей через зовнішні канали повідомлення) не було жодних підстав, а відповідне звернення (повідомлення) було мотивоване цілеспрямованими діями на пониження честі, гідності, репутації, особа, якої стосується така інформація, має право на її спростування та/або відповідь».

Законопроектом пропонується викласти абз. 4 ч. 3 ст. 277 в такій редакції:

«Повідомлення (рішення) консультативних, допоміжних або дорадчих рад, комісій або груп утворених при органах державної влади, що надаються в межах проведення конкурсів на зайняття посад відповідно до закону, не вважається поширенням інформації. Водночас особа, якої стосується така інформація, має право на її спростування та/або відповідь».

Зауважуємо, що склад інформаційного правопорушення охоплює чотири елементи, доведення яких слугує підставою для задоволення судом вимог про захист честі, гідності, репутації (в тому числі у спосіб спростування недостовірної інформації). Поширення інформації є одним із чотирьох елементів складу інформаційного правопорушення, встановлення якого може слугувати підставою для задоволення вимог позову про захист честі, гідності, репутації шляхом оприлюднення спростування. Недоведення факту поширення інформації, нівелює можливість задоволення заявлених вимог позову про захист честі, гідності, репутації шляхом оприлюднення спростування.

Пропонуємо абз.4 ч.3 ст.277 викласти в такій редакції:

«Повідомлення (рішення) консультативних, допоміжних або дорадчих рад, комісій або груп утворених при органах державної влади, що надаються в межах проведення конкурсів на зайняття посад відповідно до закону, не вважається поширенням інформації».

17) Щодо змісту до ст. 277-2 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти абз. 2 ч. 1 ст. 277-2 в такій редакції:

«У разі смерті або оголошення померлою фізичної особи, щодо якої особисте право порушено внаслідок поширення стосовно неї недостовірної інформації, особа, яка вчинила порушення, має право принести вибачення членам сім'ї такої особи, її близьким родичам».

Вважаємо, що запропонована редакція має певні граматичні неточності, які ускладнюють трактування. А тому **видається доцільним запропонувати** таке формулювання редакції абз.2 ч.1 ст.277-2:

«У разі поширення про померлу особу недостовірної інформації, особа, яка завдала шкоди честі та репутації померлої особи, має право принести вибачення членам сім'ї такої особи, її близьким родичам».

18) Щодо ст. 278 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ст. 278 в такій редакції:

«1. У разі порушення особистого права особи у газеті, журналі, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі, в мережі Інтернет (веб-сайти, сторінки у соціальних мережах, канали месенджерів, відеохостинги, інші веб-ресурси) суд може ухвалити рішення про заборону розповсюдження відповідної інформації, поширення (оприлюднення) інформації не відбулось.

2. У разі порушення особистого права особи в номері (випуску) газети, журналу, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі, в мережі Інтернет (веб-сайти, сторінки у соціальних мережах, канали месенджерів, відеохостинги, інші веб-ресурси) суд може ухвалити рішення про заборону або припинення їх розповсюдження до усунення порушення, поширення (оприлюднення) відповідної інформації вже відбулось».

Вважаємо, що пропонована редакція має певні граматичні неточності.

Пропонуємо викласти норму в такій редакції:

«1. У разі порушення особистого права особи у газеті, журналі, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі, в мережі Інтернет (веб-сайти, сторінки у соціальних мережах, канали месенджерів, відеохостинги, інші веб-ресурси) суд може ухвалити рішення про заборону розповсюдження відповідної інформації, якщо поширення (оприлюднення) інформації не відбулось.

2. У разі порушення особистого права особи в номері (випуску) газети, журналу, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі, в мережі Інтернет (веб-сайти, сторінки у соціальних мережах, канали месенджерів, відеохостинги, інші веб-ресурси) суд може ухвалити рішення про заборону або припинення їх розповсюдження до усунення порушення, якщо поширення (оприлюднення) відповідної інформації вже відбулось».

19) Щодо ст. 302 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ч. 2 ст. 302 в такій редакції:

«2. Фізична особа має право вільно створювати, виробляти, одержувати, фіксувати, збирати, зберігати, використовувати, поширювати та/або захищати інформацію у порядку, визначеному цим Кодексом та/або іншим законом».

Зауважуємо, що відповідно до положень Закону України «Про інформацію» основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона, захист інформації.

З метою недопущення суперечностей у визначенні основних видів інформаційної діяльності та з огляду на те, що окремі поняття зазначені в запропонованій редакції для позначення видів інформації діяльності є тотожними за лексичним значенням («створювати» та «виробляти») **пропонуємо** таке формулювання положень ч.2 ст. 302 ЦК України:

«Фізична особа має право вільно створювати, збирати, одержувати, зберігати, використовувати, поширювати, охороняти, захищати інформацію у порядку, визначеному цим Кодексом та/або іншим законом».

20) Щодо ст. 281 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ч. 2 ст. 281 в такій редакції:

«Фізична особа не може бути свавільно позбавлена життя».

Вважаємо, що статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

За таких умов використання словосполучення «свавільно позбавлена життя» не є коректним, адже виникають сумніви щодо можливості не свавільного позбавлення життя.

Пропонуємо зберегти чинний підхід, наявний у частині 2 статті 281 Цивільного кодексу України: «Фізична особа не може бути позбавлена життя».

21) Щодо ст. 281-2 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ч. 1 ст. 281-2 в такій редакції:

«Фізична особа має право на особисту безпеку. Фізична особа з власної волі та у власних інтересах визначає рівень особистої безпеки, самостійно визначає допустимий рівень ризику в будь-якій сфері своєї діяльності. Дієздатна повнолітня фізична особа за інформованою письмовою згодою може здійснювати професійну, військову, волонтерську та іншу діяльність, пов'язану з високим рівнем ризику та підвищеною загрозою для особистої безпеки.»

Вважаємо, що в даному випадку доцільно внести зміни в ряд кодексів, законодавчих та нормативних актів у сфері безпеки. Наприклад, якщо дієздатна повнолітня фізична особа здійснює професійну діяльність у рамках трудових відносин, то доцільно внести зміни в частині отримання інформованої письмової згоди щодо діяльності, пов'язаної з високим рівнем ризику та підвищеною загрозою для особистої безпеки в Кодекс Законів про працю України, Закон України «Про охорону праці» та інші нормативно – правові акти, які регламентують аспекти особистої безпеки працівників при здійсненні трудової функції.

Пропонуємо внести відповідні зміни, які передбачити у перехідних положеннях.

22) Щодо ст. 292 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ч. 2 ст. 292 в такій редакції:

«Дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я не може самостійно здійснювати свої цивільні права та/або виконувати обов'язки, має право на помічництво.»

Зауважуємо, що вказане формулювання вносить в національну правову структуру новий інститут – помічництво.

Пропонуємо визначити поняття «помічництва», коло прав та обов'язків, які може бути делеговано у помічництві, встановити хто і за яких умов може брати участь у помічництві та відповідно внести відповідні зміни у законодавство сфери соціального забезпечення, а також інші законодавчі акти, які можуть здійснювати правове регулювання даного явища, залежно вже від обсягу правосуб'єктності, яким буде наділений помічник. Також, необхідно розробити концепцію/візію/програму/положення здійснення помічництва, аби даний інститут мав не лише закріплення у Цивільному кодексі, а й чітке означення та правове регулювання.

23) Щодо ст. 294 проекту ЦК

Законопроектом пропонується викласти ч. 3 ст. 294-2 в такій редакції:

«Дискримінація фізичної особи за ознаками індивідуальності (статтю, віком, станом здоров'я, ознакою раси, кольором шкіри, стилем одягу, зовнішністю, видом статури, особливостями будови тіла, наявністю ознак інвалідності, вагою, зростом, голосом, порушенням рухових функцій, манерою поведінки, політичними, релігійними та іншими переконаннями, етнічним, соціальним походженням, майновим станом тощо) заборонена.

Не вважається дискримінацією фізичної особи за ознаками індивідуальності встановлення відмінностей, обмежень, привілеїв або вимог у правовідносинах, якщо вони об'єктивно обґрунтовані, розумні, переслідують легітимну мету, способи досягнення якої є належними та необхідними, зокрема:

забезпечення охорони життя та здоров'я зазначеної фізичної особи або інших фізичних осіб, захист національної безпеки, громадського порядку, запобігання кримінальним правопорушенням, охорони здоров'я населення та прав і свобод інших осіб;

дотримання встановлених законом санітарно-гігієнічних або екологічних норм і правил;

об'єктивна необхідність відповідності особистих якостей, навичок, вмінь, зокрема зовнішнього вигляду, фізичного стану, специфічним професійним вимогам, встановленим законом та/або договором, без якої належне виконання професійних, трудових, службових, військових та інших обов'язків неможливе;

захист вразливих груп населення, якщо вони визначені законом та не спрямовані на приниження їхньої індивідуальності;

забезпечення ідентифікації працівників або представників юридичної особи, якщо це є істотною складовою надання послуги або виконання функції, а також пропорційно поширюється на всіх осіб у відповідних відносинах;

захист доброзвичайності (boni mores) тощо.

Зазначені відмінності, обмеження, привілеї або вимоги у правовідносинах повинні бути пропорційними до легітимної мети, яку вони переслідують, а їх встановлення не повинно призвести до повного нівелювання права фізичної особи на індивідуальність.

Фізична особа має право на захист від дискримінації за ознаками її індивідуальності, включаючи відшкодування, компенсацію шкоди.»

Зауважуємо, що в Україні діє профільний Закон України «Про запобігання та протидію дискримінації в Україні», котрий визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Пропонуємо ч. 3 ст. 294-2 викласти у такій редакції:

«Дискримінація фізичної особи за ознаками індивідуальності (статтю, віком, станом здоров'я, ознакою раси, кольором шкіри, стилем одягу, зовнішністю, видом статури, особливостями будови тіла, наявністю ознак інвалідності, вагою, зростом, голосом, порушенням рухових функцій, манерою поведінки, політичними, релігійними та іншими переконаннями, етнічним, соціальним походженням, майновим станом тощо) заборонена».

Закон України «Про запобігання та протидію дискримінації в Україні» доповнити такими положеннями:

«Не вважається дискримінацією фізичної особи за ознаками індивідуальності встановлення відмінностей, обмежень, привілеїв або вимог у правовідносинах, якщо вони об'єктивно обґрунтовані, розумні, переслідують легітимну мету, способи досягнення якої є належними та необхідними, зокрема:

забезпечення охорони життя та здоров'я зазначеної фізичної особи або інших фізичних осіб, захист національної безпеки, громадського порядку, запобігання кримінальним правопорушенням, охорони здоров'я населення та прав і свобод інших осіб;

дотримання встановлених законом санітарно-гігієнічних або екологічних норм і правил; об'єктивна необхідність відповідності особистих якостей, навичок, вмінь, зокрема зовнішнього вигляду, фізичного стану, специфічним професійним вимогам, встановленим законом та/або договором, без якої належне виконання професійних, трудових, службових, військових та інших обов'язків неможливе;

захист вразливих груп населення, якщо вони визначені законом та не спрямовані на пониження їхньої індивідуальності;

забезпечення ідентифікації працівників або представників юридичної особи, якщо це є істотною складовою надання послуги або виконання функції, а також пропорційно поширюється на всіх осіб у відповідних відносинах;

захист доброзвичайності (boni mores) тощо.

Зазначені відмінності, обмеження, привілеї або вимоги у правовідносинах повинні бути пропорційними до легітимної мети, яку вони переслідують, а їх встановлення не повинно призвести до повного нівелювання права фізичної особи на індивідуальність» .

24) Щодо права на інформаційний спокій

В пропонованій ст. 306-4 запроваджується право на інформаційний спокій. Зокрема, передбачається, що *«фізична особа має право на інформаційний спокій, зокрема можливість не брати участь у робочих, службових, професійних та/або інших комунікаціях (відповідати на дзвінки, електронні листи, повідомлення в месенджерах тощо) у неробочий час, вихідні, святкові дні, під час перебування у відпустці, або ж поза часом, який визначений договором.*

Здійснення фізичною особою права на інформаційний спокій не може бути підставою для притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності, погіршення умов праці, позбавлення премій або до будь-яких інших негативних наслідків.»

В цілому підтримуючи таку ідею, зауважуємо на необхідності внести відповідні зміни у Кодекс Законів про працю України та Закон України «Про відпустки» з метою закріплення права на інформаційний спокій у трудових відносинах.